

TÜRKİYE VE İNGİLTERE KALKINMA AJANSLARI: İNGİLTERE DENEYİMİNDEN ALINABİLECEK DERSLER

REGIONAL DEVELOPMENT AGENCIES IN TURKEY AND ENGLAND: EXAMPLARY EXPRIENCES OF ENGLAND

Mahsut DEMİROĞLU*
Elif TOPAL DEMİROĞLU**

Öz

Dünyanın gelişmiş ekonomilerinde, özellikle çoğu Avrupa ülkesinde ve geri kalmış bölgelerin kalkınmasında önemli roller üstlenen kalkınma ajansları, Türkiye’de yoğun tartışmalar ile gündeme girmiştir. Tartışmalar kalkınma ajanslarının faaliyete geçmesi ile birlikte biçim ve yön değiştirmiş olsa da kalkınma ajanslarının vizyonu ve gelecekteki rolleri konusundaki kaygılar güncelliğini korumaktadır. Bu çalışmada, Türkiye’de yasal zeminini 2006 yılında oluşturulan ve kuruluşları 2010 yılında ülke çapında tamamlanan kalkınma ajanslarının bölgesel kalkınma sürecindeki yeri ve önemi, İngiltere kalkınma ajansı deneyimi de sunularak ele alınacaktır. Akademik yazında benzer başlıkta yürütülmüş çalışmalarda İngiltere örneğinin, genel olarak, Türkiye’de kalkınma ajanslarının oluşturulması sürecinde ele alınmış olması nedeniyle tartışmalar daha çok teorik düzeyde kalmıştır. Ajansların Türkiye’de faaliyete başlamalarıyla birlikte, artık somut uygulamalar da ortaya çıkmıştır. Bu makale, daha önce benzer başlıklarda yürütülmüş ve teorik düzeyde kalmış çalışmaların yanına uygulama deneyimini eklemeyi ve bu alanda yapılacak çalışmalara katkı sunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Kalkınma, Bölgesel Kalkınma, Bölgesel Kalkınma Ajansları, Türkiye, İngiltere

Abstract

Regional Development Agencies (RDAs), embarking on significant roles in the development of both undeveloped regions and developed economies of the world, especially in many European countries, have come to agenda with intense discussions in Turkey. Although forms and directions of these discussions have changed following of RDAs going into action, concerns about their vision and future roles are still up to date. In this study, place and importance of Turkey’s RDAs, of which legal basis was formed in 2006 and establishment was completed all over the country in 2010, will be handled by presenting experience of regional development agencies of England. As England model has been generally tackled in the formation process of RDAs in Turkey, discussions have remained mostly theoretical in similarly entitled studies in the literature. There have also existed concrete practices in Turkey with the agencies’ coming into operation. This paper aims to add the experience of these practices to the previously conducted theoretical studies in the same title and make contribution to studies to be carried out in this area.

Key Words: Development, Regional Development, Regional Development Agencies, Turkey, England

* Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, mahsutediroglu@yahoo.com

** Arş. Gör. Marmara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, eliftopal@gmail.com

1. GİRİŞ

Dünyada 1980'lerle birlikte farklı bir boyutta devam eden değişim ve dönüşüm süreci küreselleşmenin yaygınlaşması ile iyice hız kazanmış, süreç ekonomik ve sosyal alanda birçok yenilik doğurmuştur. Türkiye'de de bu yıllarda bir yandan ekonomide liberalleşme politikaları izlenirken, diğer yandan Avrupa Birliği (AB)'ne adaylık sürecinin hız kazanması ve bu sürecin bir uzantısı olarak 1995 yılında dâhil olunan Gümrük Birliği ekonomide önemli yapısal dönüşümleri beraberinde getirmiştir. 1999 yılında AB aday ülke statüsünün kazanılması ile beraber siyasi alanda da bir dizi yeni düzenleme ve yasal değişiklik yapılmış ve yeni kurumlar oluşturulmuştur. Kalkınma ajansları da bu süreçte, AB'nin bölgesel gelişme farklılıklarının giderilmesi eksenindeki bölgesel kalkınma politikaları temel alınarak yoğun tartışmalar ile gündeme gelmiştir. 2006 yılında "5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun" (Kanun) çıkarılmış, 2008 yılında pilot bölge olan İzmir ve Mersin - Adana bölgelerinde iki kalkınma ajansı kurulmuş ve 2010 yılından itibaren ise -yine AB sürecinin etkisiyle oluşturulan- 26 istatistikî bölgenin her birinde kurulan kalkınma ajansları ülke çapında faaliyetlerine başlamışlardır.

Bu çalışmada, Türkiye'dekine benzer tartışmalar sonucu oluşturulan İngiltere kalkınma ajansları genel bir çerçevede ele alınacak, Türkiye'deki kalkınma ajanslarının İngiltere örneğinden çıkarabilecekleri dersler ortaya konulmaya çalışılacaktır. Çalışma hazırlanırken izlenen yöntemde, literatür taramasının yanı sıra yazarların iki yılı aşkın kalkınma ajansı tecrübesi¹ de değerlendirmeye dahil edilmiş, konunun teorik olmaktan çıkarılması hedeflenmiş ve yapılacak benzer çalışmalara katkı sunmak amaçlanmıştır.²

Çalışmanın kapsamı gereği öncelikle "bölgesel kalkınma" kavramı ve kavram ile ilgili literatüre kısaca değinilecek, kavramın Türkiye'deki gelişim süreci hatırlatıldıktan sonra, Türkiye ve İngiltere'nin bölgesel kalkınma ajansları deneyimi ele alınarak, Türkiye'de ajansların karşılaştığı ve karşılaşılabileceği güçlükler sunulmaya çalışılacaktır. Kolaylık sağlaması açısından kalkınma ajansı ifadesi yerine bundan sonra *ajans* kullanılacaktır.

¹Yazarlar, 2010-2012 yılları arasında Doğu Marmara Kalkınma Ajansı'nda Uzman Personel olarak çalışmışlardır. Söz konusu ajansın kurulmasından sonra istihdam edilen ilk kadronun içerisinde yer alan yazarlar, başta çalıştıkları ajans olmak üzere, tecrübe paylaşımı vasıtasıyla diğer ajanslarda yaşanan/karşılaşılan durumlar hakkında da tecrübe edinme şansına sahip olmuşlardır.

² Bu çalışmanın hazırlanmasında değerli katkılarından dolayı, geçmişte kendileri de ajans personeli olan İsmail Hakkioğlu'na Türkiye deneyiminde sunduğu katkıları nedeniyle; Güney İngiltere Kalkınma Ajansı'nda yaklaşık 8 yıllık deneyimi bulunan ve ajansın birçok biriminde yöneticilik yapan Arno Schmickler'e İngiltere deneyiminde sunduğu katkılar için teşekkürü borç biliriz. İngiltere deneyimi ile ilgili ulaşılabilen kaynakların büyük çoğunluğu hükümetin resmî belgeleri veya gazetelerin yaptığı haberlerden oluşmakta iken, bu deneyimi yaşamış bir kişi olarak Arno bize konuya farklı bir açıdan bakabilme olanağı sunmuştur.

2. BÖLGESEL KALKINMA VE KALKINMA AJANSLARI

Devletlerin tarih sahnesine çıktığından beri var olan, özellikle de sanayi devriminden sonra daha da yoğunlaşan ekonomik büyüme ve kalkınma, tarih boyunca tüm ülkelerin en önemli hedefi olmuştur. Ülkeler için; kıt kaynakların en etkin şekilde kullanılmasını sağlamak, ekonomik gelişimlerine katkıda bulunacak politikalar uygulayarak genel ekonomik hedeflere ulaşmak, büyümeyi gerçekleştirerek vatandaşlarının refahını arttırmak kaçınılmaz olurken; gelişen ve değişen ekonomi politikalarına uyum sağlayarak küresel rekabet ortamında varlıklarını sürdürmek bir zorunluluk haline gelmiştir. Ülkelerin mücadelelerinde oldukça önemli karşılıkları olan, ekonomik gelişme ve kalkınma çabasında önem arz eden bazı kavramlar çalışmanın bu ilk kısmında kısaca açıklanmaya çalışılacaktır.

Kalkınma kavramı, en genel anlamıyla, bir ülkede meydana gelen niteliksel ve niceliksel gelişmeleri ifade eder. Niteliksel olarak, gelir dağılımı, demografik yapı, sosyal refah gibi durumlar esas alınırken; niceliksel olarak ülkenin gayri safi milli hâsılasının büyüklüğü esas alınır. Bu niteliksel ve niceliksel gelişmelerin bir arada bulunması kalkınma kavramında anlam bulur (Dinler, 2005:404-409). Diğer bir ifade ile kalkınma, sınırları kesin bir şekilde belli olmayan, ancak ekonomik anlamda milli gelir, yurtiçi hâsıla gibi göstergelerin belirli seviyelerde seyretmesiyle kendini gösteren bir olgudur ve bu göstergelerin istikrarlı ve reel olarak artmasını ifade eder. Ekonomik bir olgu olmasının yanı sıra kalkınma kavramı, toplumsal boyutu yönüyle dengesizliklerin giderilmesi, devlet desteğini ve kamu ağırlıklı bir dizi düzenlemeleri yani genellikle alt yapıya dayalı faaliyetleri kapsamaktadır (Abuşoğlu, 1989:1).

Bölgesel kalkınma ise odak noktasını “bölge” olarak seçmekte ve kalkınmanın bölge ölçeğinde gerçekleşmesini hedeflemektedir. Bu çerçevede bölgesel kalkınma kavramı, ülke bütününde yer alan bölgelerin, çevre bölgeler ve dünya ile karşılıklı etkileşimi ile oluşan bölge vizyonunu dikkate alan, katılımcılık ve sürdürülebilirliği temel ilke edinen ve insan kaynaklarının geliştirilmesi, ekonomik ve toplumsal potansiyellerin harekete geçirilmesi yoluyla bölge refahının yükseltilmesini amaçlayan çalışmalar bütünü olarak tanımlanabilir (İldırar, 2004:26).

Bölgesel kalkınma, “bölge”lerin, ülkelerin politik ve ekonomik gündemindeki yerini alması ile birlikte daha da önem kazanmıştır. 1980 sonrası yeni dünya düzeni, mekânın algılanma biçimini değiştirmiş, küreselleşme dalgası ile birlikte ulus devlet ölçeğinde hüküm süren ülkelerarası rekabet, yerini, kent ve bölgelerin bu rekabetin içerisinde önemli aktörler

olarak var olmaya başlamasıyla, ulus altı ölçeklere bırakmıştır. Bu yeni mekânsal kurgu içinde yerel kalkınma önem kazanırken, yerel odakların küresel sisteme eklemelenmesinde “bölgesel” ölçeğin önemi yeniden keşfedilmiştir (Ünsal, 2002:61).

Bu yeniden keşfetme döneminde aynı zamanda üretim rejiminin, hızlı bir şekilde, Fordist yapıdan “esnek üretim” yapısına dönüştüğü görülmektedir. Küreselleşmenin etkisiyle bu süreç içerisinde temel eğilim, iktisadi, sosyal ve idari yapılanmada temel ölçek olarak yerelin ve bölgenin ön plana çıkarılmasıdır. Bu dönemde, Fordist kitle üretim döneminin kazanımlardan çok zayıf yönleri üzerinde durulmuş; ulusal devlet ile beraber araçsalci rasyonaliteye dayanan ulusal kalkınmacılık, başarısızlıkların temel kaynağı olarak gösterilmiştir. Örneğin Jessop bu süreçte ortaya atılan temel görüşleri şu şekilde özetlemektedir: Savaş-sonrası iktisat politikalarının hedeflerine -tam istihdam, fiyat istikrarı, ekonomik büyüme, sürdürülebilir ödemeler dengesi- artık ulus devlet çerçevesinde ve aracılığıyla ulaşılamaz. Bu da ulus devletin, refahı yeniden dağıtma ve toplumsal dışlamayı ortadan kaldırma kapasitesini aşan bir durumdur. Bu anlamda, savaş sonrasının ekonomik ve siyasi rejimi çökmüştür ve eğer kentler ve bölgeler bu çöküşün sonuçlarından kaçınacaksa, ekonomik stratejilerin, ekonomik kurumların, yönetim biçimlerinin ve devlet biçiminin dönüştürülmesi elzemdir (Jessop, 2005:388). Bu dönüşüm sürecinden önce, geleneksel bölge anlayışında bölgesel dengesizlikler ve bu dengesizliklerin giderilmesi için üretilecek politikalar ve yapılacak çalışmaların kapsamı ulusal sınırlar ve kaynaklar dâhilinde ele alınmıştır. Diğer bir ifade ile bölge, uluslar arası konumuna bağlı olarak değerlendirilmeyip, ulus içerisindeki coğrafik ağlar ve mekânsal süreklilik ekseninde, ulusal sınırlar ve planlar bağlamında değerlendirilmiştir (DPT, 2000a:5).

Dönüşüm süreci ile birlikte “bölge”ye yönelik yeni yaklaşımlar, dinamikler ve bölgesel kalkınma araç ve yöntemleri ekseninde geleneksel anlayıştan farklılaşmıştır. Bu anlayışta ulusal kalkınma çabaları, yerini bölgeye dayalı kalkınma uygulamalarına bırakmıştır (Aksoy, 2002:14). Ayrıca “bölge”nin yükselişi ekonomik bir gerçeklik olarak değerlendirilmiş, bu yönelimin bir sonucu olarak üretimin organizasyonu ve dağıtım boyutlarında dönüşüm yaşanmış ve süreç teknolojik dönüşümü hızlandırmıştır.

Bölgelerin ekonomik alanda bu denli önemli hale gelmesi bölgeler arasındaki farklılıkları daha da belirgin hale getirmiştir. Bu durum, ülkelerin bölgesel farklılıkları göz önüne alarak, bölgenin potansiyeline uygun, yeni ekonomik politikalar üretmesini zorunlu hale gelmiştir. Dolayısıyla birden çok bölgenin ortaya çıktığı bir ortamda, her bölgenin kendine özgü konumu ve aktörlerinden dolayı bölgesel kalkınmanın çok boyutlu ve çok

aktörlü bir olgu olarak ele alınması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Küreselleşmenin getirdiği yoğun rekabet ortamı nedeniyle bu aktörlerin refahlarını yitirme/refahtan daha az pay alma tehdidi ile karşı karşıya kalmış olmaları, bölgeleri için rekabete girişmelerine neden olmuştur. Rekabet ortamında ön sıralarda yer almak ve sermaye birikiminin devam edebilmesi için kullanılan birçok aracın yanında kurumsal bir yapıya ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyaç, kamu yönetimi rejiminde bir kırılma olarak ifade edilebilecek kamu işletmeciliği anlayışı ve yönetim modelinin uygulama örneği olarak; özel sektörün, sivil toplumun ve diğer yerel aktörlerin bölgesel kalkınma sürecine aktif katılımını sağlamak amacıyla kalkınma ajanslarını (ajans) doğurmuştur.

Kalkınma ajansları yeni bölgesel gelişme anlayışı çerçevesinde, bölgesel gelişmenin sağlanması için tasarlanmış bir araç olarak değerlendirilmektedir. Ajanslar, bölgesel kalkınma uygulamalarına ilişkin kararlar ile politikaların katılımcı bir yapı içerisinde bölgede yaşayanlar tarafından alındığı/uygulandığı yerinden yönetim ve bölgesel strateji kurumları olarak tasarlanmıştır. Bu bağlamda, eskiden sadece devletin üstlendiği kalkınma misyonunun, ajanslar ile birlikte toplumun farklı kesimleri tarafından paylaşılmasının sağlanması ve kalkınmanın gerçekleştirilmesinde bu kesimlerin rol üstlenmesi beklenmektedir.

Ajanslar, sektörel veya geniş çaplı kalkınma problemlerini tanımlayan, problemlerin çözümüne yönelik stratejiler geliştiren, pratik sonuçlara ulaşma amacıyla çözüm üretebilecek plan ve projeleri destekleyen, koordinatör, katalizör yapılarıdır. Kuruluş şekilleri, işlevleri ve yapıları itibarıyla farklılıklar göstermelerine rağmen, ajansların ortak paydaları; kalkınma odaklı olmaları, belirli bir ekonomik-coğrafi bölgenin gelişmesini ve bu bölgenin içsel potansiyelini harekete geçirmeyi amaçlamalarıdır. Ajanslar konusunda ülke deneyimleri, ajansların tek bir model ile sınırlı olmadığını göstermektedir. Bununla birlikte ajansların kabul görmeleri; bölgesel yönetim, yerel ortaklık, mali araçlar ve içsel kalkınmayı destekleme biçimleri ile doğrudan bağlantılıdır.

3. TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKINMANIN GELİŞİM SÜRECİ

Türkiye'de uzun yıllar boyunca bölgelerin kalkınmasını sağlamak için çeşitli kalkınma politikaları uygulanmış ve halen uygulanmaya devam etmektedir. Cumhuriyetin kurulması ile birlikte, "devletçilik" ilkesi çerçevesinde ulusal bir ekonomi oluşturmak amacıyla, kamu hizmetleri ve sanayi yatırımlarının yeniden dağıtılması benimsenerek Anadolu'nun birçok köşesinde sanayi tesisleri kurulmuştur. 1950'li yıllara gelindiğinde ise köyden kente göç, tarımda makineleşme ve sanayi kentlerinin diğer kentler aleyhine büyümesi bölgeler arası

eşitsizliği doğurmuştur (Göymen, 2005:35). Eşitsizliği gidermek üzere çeşitli politikalar geliştirilmiş ve uygulanmaya çalışılmıştır. Aynı dönemde iktisatta kalkınma ekonomisinin yükselişi ile beraber “planlama” kavramı önem kazanmıştır. Kavrama atfedilen önemle birlikte “bölgesel planlama”, bölgelerin kalkınmasını hızlandıracak ve bölgeler arası eşitsizlikleri ortadan kaldıracak bir yöntem olarak benimsenmiştir. 1960’larda planlı ekonomiye geçilmesiyle birlikte, ülkenin farklı bölgelerinin kapasitelerini canlandırmak amacıyla bölgesel planların hazırlanması ve uygulanması görevi Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)’na verilmiştir. DPT, ülkenin 1963-1967 dönemini kapsayan ilk beş yıllık kalkınma planını hazırlamıştır. Bu plan hedefleri çerçevesinde Doğu Marmara, Çukurova, Zonguldak ve Antalya’da bölgesel kalkınma projeleri uygulanmıştır (Gürel, 2011:329).

Birinci beş yıllık kalkınma planından 1996 yılına kadar hazırlanan ilk altı planının temel özelliği; genel olarak bölgeleri, coğrafik sınıflandırmalarıyla ele almak olmuştur. Bu bağlamda bölgesel planların yapılması ve gelişmenin çevreye yayılmasını amaçlayan ilk plan Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planıdır -5.BYKP. Bu dönemde GAP olarak bilinen Güney Doğu Anadolu Projesi öne çıkmış ve proje, sürdürülebilir kalkınma bağlamında tasarlanmış çok sektörlü tümleşik bir kalkınma hamlesi (Göymen, 2005:6) olarak değerlendirilmiştir.

1963-1996 döneminden sonra hazırlanan 7.BYKP döneminde bölgesel kalkınma projelerine verilen önem daha da artmıştır. Örneğin bu dönemde: Zonguldak-Karabük-Bartın, Doğu Anadolu, Doğu Karadeniz, Yeşilirmak Havzası projeleri hazırlanmıştır. Ayrıca bu dönemde Doğu Marmara Bölge Planı ile Batı Akdeniz Bölgesel Kalkınma Projesi oluşturulmuştur. 2001-2005 dönemini kapsayan 8.BYKP’de ise bölgesel kalkınma kavramı ilk kez ayrıntılı bir şekilde ele alınmış, Planın “bölgesel gelişme” bölümündeki temel öncelikleri; sürdürülebilirlik, bölgeler arası entegrasyon, yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, fırsat eşitliği ve katılım ilkelerini hesaba katan bölgesel politikalar uygulamak suretiyle bölgeler arası dengesizlikleri azaltmak (DPT, 2000b:74) olarak belirlenmiştir.

2004 yılında Türkiye’ye, AB’ye aday ülke olarak müzakerelere başlaması için tarih verilmesi ile beraber bölgesel gelişme konusu, AB bölgesel gelişme politikaları ile uyumlaştırılmaya başlanmıştır. Bu duruma paralel olarak 2004-2006 dönemi kapsayan Ön Ulusal Kalkınma Planı yine DPT tarafından hazırlanmıştır. Plan döneminde, sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi dikkate alınarak, öncelikli 12 Düzey-2 Bölgesi’nde³ stratejik nitelikli, müstakil bütçeli, operasyonel bölgesel kalkınma programları ile sınır ötesi işbirliği

³ İBBS-AB uyum sürecinde, istatistikî karşılaştırmaya imkân vermek amacıyla oluşturulan İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırmasıdır.

programları uygulamaya koyulmuştur. 2007-2013 dönemini kapsayan Dokuzuncu Kalkınma Planı artık daha uzun bir dönemi kapsayacak şekilde 7 yıllık olarak hazırlanmıştır. Planın beş temel gelişme ekseninden biri olan “Bölgesel Gelişmenin Sağlanması” başlığında; bir taraftan üyelik sonrası kullanılabilir olan yapısal fonlara hazırlık için, merkezi ve yerel düzeyde gerekli altyapı oluşturulurken; diğer taraftan da daha aktif, katılımcı, yeterli finansman ve kurumsal yapı ile desteklenen aşağıdan yukarıya bölgesel gelişme politikasının uygulanması için gerekli ortamın hazırlanması (DPT, 2006:46) vurgulanmıştır. “5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun”un 2006 yılında yürürlüğe girmesi, bu planın bölgesel gelişmeye yönelik hedeflerinin uygulamaya geçirilmesinde önemli bir gelişme olmuştur.

2014-2018 yıllarını kapsayacak olan Onuncu Kalkınma Planı Temmuz 2013’te TBMM tarafından onaylanarak Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Planın dört ana ekseninden biri olan “Yaşanabilir Mekânlar, Sürdürülebilir Çevre” başlığı altında Bölgesel Gelişme ve Bölgesel Rekabet Edebilirlik çerçevesinde; kalkınma ajansları arasındaki ağ bağlantılarının güçlendirileceği, ajansların, merkezi ve yerel düzeydeki kurum ve kuruluşlarla daha yakın ve koordinasyon içinde çalışmalarının sağlanacağı, uzmanlık kuruluşlarıyla işbirliği mekanizmaları oluşturacağı ve AB fonları başta olmak üzere, kaynak yönetimindeki rolünün ve etkinliğinin artırılacağı belirtilmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

3.1. Türkiye’de Kalkınma Ajansları

Merkezi yönetimin güçlü olduğu ülkelerden biri olan Türkiye’de büyük ölçekli ve yüksek bütçeli kamu yatırımlarının planlaması kaçınılmaz olarak merkezi düzeyde yapılmıştır. DPT’nin kurulmasından Dokuzuncu Kalkınma Planının hazırlanmasına kadar geçen süreçte bütün kalkınma planları ve bölgesel nitelikteki plan ve/veya projeler, bütünüyle yukarıdan aşağıya planlama mantığının bir yansıması olarak tasarlanmış ve uygulamaya çalışılmıştır.⁴ Küreselleşmenin etkisiyle değişen bölgesel politikalar, dünyada olduğu gibi Türkiye’de de bölgeyi, ekonomik kalkınmanın çok önemli bir bileşeni olarak kabul eden yaklaşımlara ivme kazandırmıştır. AB ile üyelik müzakerelerine başlaması ile birlikte Türkiye, AB’nin yerel yönetim ilkeleri ve bölgesel gelişme politikalarına uyum sağlamak durumunda kalmıştır. AB’de uzun yıllar boyunca uygulamada olan ve birçok bölgede başarılı

⁴ Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), 1960 yılı eylülünde kabul edilen 91 sayılı kanun ile kurulmuştur. Kalkınma Bakanlığı’nın DPT üzerine yükselen bir bakanlık olması bakanlığın teşkilat ve görevlerini düzenleyen 641 sayılı KHK (RGT:08.06.2011, 27958 Mükerrer) ile artık geçersiz olan DPT’nin kuruluş ve görevlerine ilişkin 540 sayılı KHK’nin (RGT: 24.06.1994, 21970 Mükerrer) karşılaştırılmasında net bir şekilde görülmektedir. 641 sayılı KHK’de belirtilen görevler neredeyse tamamıyla 540 sayılı KHK’den alınmıştır. Övgün, B. (2011), Türk Kamu Yönetiminde Yeni bir Örgütlenme: Kalkınma Bakanlığı, SBF Dergisi, Cilt 66, No. 3, 2011, s. 263-281

sonuçlar elde etmiş kalkınma ajansları modelinin Türkiye’de pratiğe dökülmesi, mevcut bölgeler arası eşitsizliklerin, bölgelerin özgün potansiyellerinin harekete geçirilerek giderilmesi, bölgenin hedef ve vizyonunun şekillenmesinde bölgede yaşayanların katılımlarının sağlanarak bölge planlarının oluşturulması bir gereklilik olmuştur.

Türkiye kalkınma ajanslarıyla ilk olarak 1999 Helsinki Zirvesi’nde tanışmıştır. Reeves, Türkiye’nin bölgesel politikalarının AB ile uyumlaştırılması için gereken kriterlerin Katılım Ortaklığı Belgeleri’nde belirtildiğini, Türkiye’nin müzakere yürüttüğü 35 başlıktan 22 tanesinin doğrudan bölgesel politikalarla ilgili olduğunu belirtmiştir (2006:35). 2005 yılında müzakere sürecinin başlaması ile birlikte, kalkınma ajansları, Türkiye’nin üyelik için yerine getirmesi gereken fasıllardan biri olan “Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu” başlığında ele alınmıştır. 2006 yılında amacı “*kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma plânı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgelerarası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak üzere oluşturulacak kalkınma ajanslarının kuruluş, görev ve yetkileri ile koordinasyonuna ilişkin esas ve usûlleri düzenlemektir*”⁵ şeklinde ifade edilen 5449 sayılı Kanun bu kapsamda çıkarılmış ve Kanun’un yürürlüğe girmesi ile birlikte ajanslar, aşağıdaki Tablo-1’de yer alan 26 istatistikî bölgede kurulmaya başlanmıştır.

Kanun’un beşinci maddesinde ifade edildiği üzere: Ajansların görev ve yetkileri arasında; yerel yönetimlerin planlama çalışmalarına teknik destek sağlamak, bölge plan ve programlarına uygun olarak bölgenin kırsal ve yerel kalkınma ile ilgili kapasitesinin geliştirilmesine katkıda bulunmak ve bu kapsamdaki projelere destek sağlamak, bölge plan ve programlarının uygulanmasını sağlayıcı faaliyet ve projelere destek olmak; bu kapsamda desteklenen faaliyet ve projelerin uygulama sürecini izlemek, değerlendirmek ve sonuçlarını Kalkınma Bakanlığına bildirmek yer almaktadır.⁶

Koordinasyon görevi Kalkınma Bakanlığı’na verilen ajansların temel organizasyon yapısı; Kalkınma Kurulu, Yönetim Kurulu, Genel Sekreterlik ve Yatırım Destek Ofislerinden oluşmaktadır.

Kalkınma Kurulu: Bölgelerdeki kamu kurum ve kuruluşları, özel kesim, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve yerel yönetimler arasında işbirliğini geliştirmek ve ajansları

⁵ 08/02/2006 tarihli ve 26074 Sayılı Resmi Gazete

⁶ Bkz: a.g.k.

yönlendirmekle görevlidir. Her bölgede yüz üyeden oluşan kalkınma kurulu, ajansların danışma organıdır.

Tablo-1: Türkiye’de Kalkınma Ajanslarının Kurulduğu İstatistikî Bölgeler

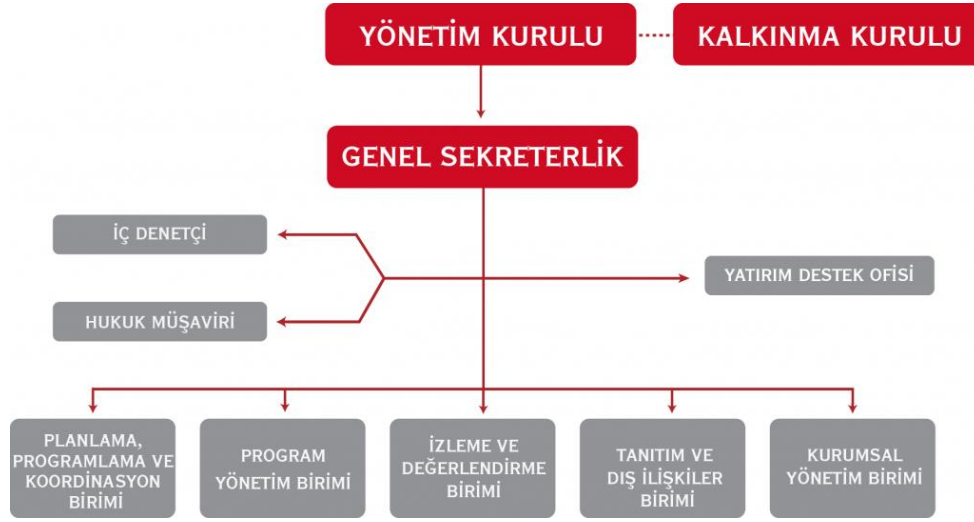
İBBS Bölgeleri	Bölgede Kurulan Kalkınma Ajansı
TR10 (İstanbul)	İstanbul Kalkınma Ajansı
TR21 (Edirne, Kırklareli, Tekirdağ)	Trakya Kalkınma Ajansı
TR22 (Bahkesir, Çanakkale)	Güney Marmara Kalkınma Ajansı
TR31 (İzmir)	İzmir Kalkınma Ajansı
TR32 (Aydın, Denizli, Muğla)	Güney Ege Kalkınma Ajansı
TR33 (Afyon, Kütahya, Manisa, Uşak)	Zafer Kalkınma Ajansı
TR41 (Bilecik, Bursa, Eskişehir)	Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı
TR42 (Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova)	Doğu Marmara Kalkınma Ajansı
TR51 (Ankara)	Ankara Kalkınma Ajansı
TR52 (Karaman, Konya)	Mevlana Kalkınma Ajansı
TR61 (Antalya, Burdur, Isparta)	Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı
TR62 (Adana, Mersin)	Çukurova Kalkınma Ajansı
TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye)	Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı
TR71 (Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Nevşehir, Niğde)	Ahiler Kalkınma Ajansı
TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat)	Orta Anadolu Kalkınma Ajansı
TR81 (Bartın, Karabük, Zonguldak)	Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı
TR82 (Çankırı, Kastamonu, Sinop)	Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı
TR83 (Amasya, Çorum, Samsun, Tokat)	Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı
TR90 (Artvin, Giresun, Gümüşhane, Rize, Trabzon, Ordu)	Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı
TRA1 (Bayburt, Erzincan, Erzurum)	Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı
TRA2 (Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars)	Serhat Kalkınma Ajansı
TRB1 (Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli)	Fırat Kalkınma Ajansı
TRB2 (Bitlis, Hakkari, Muş, Van)	Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı
TRC1 (Adıyaman, Gaziantep, Kilis)	İpekyolu Kalkınma Ajansı
TRC2 (Diyarbakır, Şanlıurfa)	Karacadağ Kalkınma Ajansı
TRC3 (Batman, Mardin, Siirt, Şırnak)	Dicle Kalkınma Ajansı

Yönetim Kurulu: Ajansların temel karar organları olup; ajans bütçesini onaylamak, genel sekreterlik tarafından sunulan program, proje ve faaliyetlerin desteklenmesine ilişkin teklifleri karara bağlamak ile kişi ve kuruluşlara yapılacak yardımlara kararlaştırmak gibi görevleri bulunmaktadır.

Genel Sekreterlik: Ajansların icra organları olup yönetim kuruluna karşı sorumludur. Yönetim kurulu kararlarını uygulamak; özel kesim, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerin proje ve faaliyet tekliflerini değerlendirerek, bunlara mali destek sağlamak üzere yönetim kuruluna öneri götürmek; bölgesel gelişme ile ilgili ulusal ve uluslar arası toplantılara katılmak ve yurt dışı temaslarda bulunmak gibi işlevleri bulunmaktadır. Bölgenin ihtiyacına göre alt birimler oluşturarak faaliyetlerini sürdürmektedir.

Yatırım Destek Ofisi: Ajansların kurulu olduğu illerde, yönetim kurulu kararı ile başlangıçta en çok beş uzmanın görevlendirildiği, daha sonra bu sayının arttırılmasına imkan verildiği ajans organıdır. Ajans bölgesindeki her bir ilde kurulan yatırım destek ofisleri, yatırımcıların izin ve ruhsat işlemlerini takip edip sonuçlandırmak ve bunları izlemekle görevlidir. Şekil-1’de örnek bir ajans örgütlenmesi yer almaktadır.

Şekil-1: Kalkınma Ajansları Örnek Organizasyon Yapısı

Kaynak: İzmir Kalkınma Ajansı, 2013

3.2.Kalkınma Ajanslarının Destek Enstrümanları, Gelirleri ve Uygulamaları

Ajanslar, Kanun ile kendilerine verilen görevleri yerine getirebilmek için farklı araçlar ve yöntemler kullanabilmektedirler. Bu doğrultuda, temel amaçları olan bölgesel kalkınmayı sağlamak için ajansların kullandıkları araçlardan en önemlisi, ajansların, kurulu buldukları bölgelerin “Bölge Plan”larını, katılımcı bir şekilde ve bölgesel kaynak ve taleplerin en üst düzeyde temsil edileceği yöntemlerle hazırlamalarıdır. Bölge planı ile ortaya konulan amaç ve öncelikler doğrultusunda atılacak adımlar, verilecek destekler ve bölgede harekete geçirilecek kurum, kuruluş ve kişilerin belirlenmesinin yanında; bütçe yılını esas alarak Mali Destek şeklinde Doğrudan Finansman Desteği (Proje Teklif Çağrısı Yöntemi, Doğrudan Faaliyet Desteği, Güdümlü Proje Desteği), Faiz Desteği ve Faizsiz Kredi Desteği ve Teknik Destek şeklinde destek sunmaları da ajansların önemli görevlerindedir. Bölgeye sunulan bu gibi desteklerin haricinde ajanslar, doğrudan yatırım çekilmesi; ar-ge, inovasyon ve girişimciliğin artırılması; rekabet kapasitesinin geliştirilmesi; bölgenin tanıtılması gibi amaçlarla çeşitli faaliyetler yürütmekte ve işbirlikleri oluşturabilmektedirler.

Bölgelerindeki potansiyeli ortaya çıkarabilmek adına, ajansların gerçekleştirdikleri faaliyetler için kullandıkları kaynaklar çeşitlilik arz etmektedir. Bu kapsamda, Kanun'a göre ajansların gelirleri; genel bütçe vergi gelirlerinden, Avrupa Birliği ve diğer uluslar arası fonlardan sağlanacak kaynaklardan, faaliyet gelirlerinden, bölgedeki il özel idareleri, belediyeler, sanayi ve ticaret odalarının katkılarından ve ulusal ve uluslar arası kurum ve kuruluşlarca yapılan bağış ve yardımlardan oluşmaktadır. Gelirlerini oluşturan farklı kaynakların ortak olarak kullanılmasından dolayı ajansların bütçeleri birer havuz niteliğindedir. Kanun'un 19'uncu maddesi gereğince belediye, il özel idaresi, sanayi ve ticaret odaları her yıl bir önceki yıl gerçekleşen bütçe gelirleri üzerinden ilgili ajans bütçesine %1 oranında pay aktarmakla yükümlüdür. Ancak özellikle küçük belediyelerin bu tutarı aktarmakta zorlanmalarından dolayı Kanun'un Bakanlar Kuruluna verdiği yetki çerçevesinde bu oran binde beşe düşürülmüştür.⁷ Türkiye'deki 26 ajansın toplam gelirleri; 2008-2009 yılında 250 milyon TL, 2010 yılında 555 milyon TL, 2011 yılında 210 milyon TL olarak gerçekleşmiş, 2012 yılında ise 605 milyon TL olarak gerçekleşeceği öngörülmüştür. Ajansların temel gider kalemlerini ise genel hizmet giderleri ile proje faaliyet destekleme giderleri oluşturmaktadır.⁸ Söz konusu gelirler 2013 Yılı Programında Tablo-2'deki şekliyle yer almaktadır.

Tablo-2: Kalkınma Ajansı Gelirlerinin Merkezi - Yerel Dağılımı (Milyon TL)

Yıl	Merkezi Paylar	Yerel Paylar	Toplam
2008 (1)	39,6	2,8	42,4
2009	171,0	38,6	209,6
2010	442,6	110,6	553,2
2011	100,0	202,0	302,0
2012 (2)	450,0	154,8	604,8
Toplam	1.203,2	508,8	1.712

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, 2012

(1) Yalnızca Çukurova ve İzmir Kalkınma Ajansları faaliyette bulunmaktadır.

(2) Öngörülen tutarlardır.

Sanayi ve ticaret odalarından sağlanan katkılar -sanayileşmiş iller dışında- oransal olarak az bir miktarı işaret etmekle beraber, buradan sağlanan gelirler kamu-özel sektör anlayışına dayalı bir yapıya işaret etmektedir. Ajansların örgütsel yapısı da bunu doğrulayan bir durumu sergilemektedir. Nitekim 26 ajans, 2012 yılı Ekim ayı itibarıyla 23 genel sekreter, 749 uzman ve iç denetçi, 149 destek personeli olmak üzere toplam 921 personelle hizmet

⁷ TBMM 29/05/2012 tarihli 7/781 sayılı soru önergesine cevap metni.

http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=107404

⁸ Bkz: a.g.k

vermektedir (Kalkınma Bakanlığı:2012). Bu verilerden anlaşıldığı üzere ajanslar ortalama 35 personelin olduğu bir yapıda çalışmaktadır. Bu yapı, ajansların istihdam ve harcama usullerinde, kamu kurum ve kuruluşlarının tabi olduğu genel bütçe, harcama, ihale, işe alma, işten çıkarma, personel ödemesi, muhasebe yöntemlerinden bağımsız olarak esnek hareket edebilen, küçük fakat etkin ve dinamik bir birim olmasını sağlamaktadır (Göymen, 2005:11). Ajanslarda, İç ve Dış Denetim ile beraber, Mali Yönetim Yeterlik Denetimi ile Sayıştay denetimi yapılmaktadır.⁹

Ajansların bölgelerinde uyguladıkları destek programları kapsamında; kamu kuruluşları, mahalli idareler, üniversiteler, STK'lar ve işletmelerce 2008-2013 döneminde yaklaşık 34.000 proje başvurusu yapılmış, bu projelerden yaklaşık 8.400'ü başarılı bulunmuştur. Başarılı bulunan projelere muhtelif mali ve teknik destek programları kapsamında toplam 1,6 milyar TL mali destek tahsis edilmiştir. Bu desteklere, yararlanıcılar tarafından sağlanan eş finansman tutarı eklendiğinde harekete geçirilen toplam kaynak yaklaşık 3 milyar TL olacaktır.¹⁰ Aynı başlığa ilişkin veriler Kalkınma Bakanlığı 2013 Yılı Programında Tablo-3'deki gibi yer almaktadır.

Destek programlarının mevzuattan kaynaklı özellikleri nedeni ile “mali destek programları”na tahsis edilen kaynak miktarının diğer iki destek başlığının çok üzerinde olduğu görülmektedir. Bununla birlikte mali destek programlarına ayrılan kaynak miktarı 2010 yılında zirve yaparak 344,2 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. 2011 yılında teklif çağrısı toplam sayısı artmış olmasına rağmen proje başvuru sayısı %36 oranında azalmış, desteklenen proje sayısının önemli bir değişme olmamasına rağmen toplam destek miktarı önemli oranda düşerek 289,1 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. 2012 yılı için duyurulan tutar ise 2011 yılının da altında kalmıştır. Bu düşüşün birden fazla nedeni olabileceği gibi önemli nedenlerinden biri, 2012 yılının Kalkınma Bakanlığı tarafından ajanslar için analiz yılı olarak belirlenmesidir.

⁹ Bkz: a.g.k.

¹⁰ http://www.kalkinma.gov.tr/DocObjects/view/15097/Onuncu_Kalk%C4%B1nma_Plan%C4%B1.pdf

Tablo-3: Kalkınma Ajansları Destekleme Programlarına İlişkin Veriler

Mali Destek Programları				
Uygulama Yılı	Teklif Çağrısı Sayısı	Destek Miktarı (1)	Proje Başvuru Sayısı	Desteklenen Proje Sayısı
2008	6	42,2	1.129	240
2009	9	83,3	2.576	398
2010	55	344,2	9.471	1.666
2011	64	289,1	6.048	1.639
2012 (2)	8	118,6	717	79
Toplam	142	877,4	19.941	4.022
Doğrudan Faaliyet Desteği Programları				
Uygulama Yılı	Program Sayısı	Destek Miktarı (1)	Proje Başvuru Sayısı	Desteklenen Proje Sayısı
2009	1	0,3	11	6
2010	8	4,4	560	109
2011	23	18	1.302	394
2012 (2)	17	14,2	329	89
Toplam	49	36,9	2.202	598
Teknik Destek Programları				
Uygulama Yılı	Program Sayısı	Destek Miktarı (1)	Proje Başvuru Sayısı	Desteklenen Proje Sayısı
2010	8	3,4	783	513
2011	17	6,4	1.500	880
2012 (2)	17	6,1	501	196
Toplam	42	15,9	2.784	1.589

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, 2012

(1) Milyon TL olup, 2008-2011 yılları için gerçekleşen, 2012 yılı için duyurulan tutardır.

(2) Süreç devam etmektedir.

4. İNGİLTERE BÖLGESEL KALKINMA AJANSI DENEYİMİ

İngiltere’de bölgesel kalkınma politikaları ve stratejileri, İş, Yenilik ve Yetenekler Bakanlığı (Department for Business, Innovation and Skills - BIS) tarafından belirlenmiş, uygulama Bölgesel Kalkınma Ajansları ve BIS tarafından desteklenen diğer meslek kuruluşları kanalıyla sürdürülmüştür. Bölgesel politikalar ve stratejilerin bir gereği olarak kalkınma ajansları, 1998 yılında çıkarılan “Bölgesel Kalkınma Ajansları Kanunu”na (Regional Development Agencies Act) dayanarak oluşturulmuştur. 1 Nisan 1999’da sekiz (East of England Development Agency-EEDA, East Midlands Development Agency-EMDA, One North East-ONE, South East England Development Agency-SEEDA, North West Development Agency-NWDA, South West of England Regional Development Agency-SWEDA, Advantage West Midlands-AWM, Yorkshire Forward-YF), Temmuz 2000’de ise Londra’da kurulan Londra Kalkınma Ajansı (London Development Agency-LDA) ile birlikte toplamda dokuz kalkınma ajansı kurulmuştur. Ajansların kuruluşunda, dönemin İşçi Partisi hükümetinin ekonomik gelişme politikalarının içeriğine ve tasarımına daha üst düzeyde

bölgesel bir özgüllük katma amacı güdülmüştür. Ajanslar 2001 yılına kadar Çevre, Ulaşım ve Bölgeler Bakanlığı'na bağlıyken, 2001'den itibaren sorumluluk Ticaret ve Sanayi Bakanlığı'na devredilmiştir (Karasu:2005). Ayrıca ajanslar, yenileme (regeneration) konusundaki görevlerinde Toplum ve Yerel Yönetimler Bakanlığı'na karşı sorumlu tutulmuştur. Londra Kalkınma Ajansı haricindeki diğer ajanslar yarı-kamu kurumu statüsünde (non-departmental public bodies) kurulmuştur.

İngiltere'de dokuz adet Bölge Kalkınma Ajansı kurulmuşken, Galler, İskoçya ve Kuzey İrlanda da ise farklı dernekler aracılığı ile kalkınma programları desteklenmiştir.¹¹ Bu kurumlar stratejik vizyonlarını uygulamaya koyarken sadece İngiliz Hükümetince sağlanan bütçeden ve fonlardan değil, aynı zamanda AB bölgesel fonlarından da faydalanmıştır.

BKA Kanunu ile oluşturulan bir diğer yapı bölge kurulları/meclisleridir (regional chambers). Bu kurullar, bölgesel düzeyde farklı kesimlerin temsil edildiği ortak bir çatı şeklinde yapılandırılmıştır. Kurulların üye sayısı bölgenin fiziki ve politik yapısına göre farklılık göstermiştir. Londra hariç diğer bölgelerde kurulmuş olan bu meclisler, hükümet tarafından ajansların faaliyetleri ile ilişkili çıkar gruplarının temsilcileri olarak kabul edilmiştir. Meclislerin odak noktası, "bölgesel ekonomik strateji"lerin hazırlanmasıdır. Her ajansın bu konuda meclise danışması zorunlu tutulmuştur.

Kayasü, ajansların yönetim yapılarını incelerken; her bir ajansın sayıları 15'i bulan yarı zamanlı bir yönetim kurulu, tam zamanlı bir yürütme kurulu ve kurul başkanı ile ajans tarafından doğrudan istihdam edilen personelden oluştuğunu, ajans kurullarına atanan üyelere bakanların sorumlu olduğunu belirtmektedir. Kurul üyelerinin, yarışma usulü ile kurula katkıda bulunabilecekleri deneyimlerine göre belirlendiğini, çoğunluğunda iş tecrübesi aranırken, bir kısmının da bölgedeki sektörleri temsil edecek biçimde, yerel idareler, eğitim kurumları, sivil toplum kuruluşları ve sendikalar gibi oluşumlardan seçildiğini vurgulamıştır (Kayasü vd, 2003:38-41).

Kalkınma ajanslarının kurulmasına temel teşkil eden İngiltere Bölgesel Kalkınma Stratejisinin hedefleri; işgücü becerisini geliştirmek, istihdamı artırmak, yeni teknolojileri üretmek ve kullanmak, sanayiden alınan ivme ile akademik programları ve akademik çevrelerle işbirliğini geliştirmek, firmaların verimliliğini ve rekabet gücünü artırmak, devlet,

¹¹ Birçok kaynakta yer alan İngiltere'nin 12 bölgesi; yukarıda bahsi geçen Bölgesel Kalkınma Ajansları Kanunuyla kurulan ve sonra Londra'nın da kurulması ile sayısı dokuz olan bölgeler ile Birleşik Krallık'ın diğer parçalarını oluşturan ve 1997'deki düzenleme ile özerk statüye kavuşturulan İskoçya, Galler ve kuzey İrlanda bölgeleridir. Ancak çalışmanın kapsamı dolayısıyla bu üç özerk bölgenin yönetimleri karşılaştırmaya dâhil edilmemiştir.

sanayi, akademik kuruluşlar ve meslek organizasyonları arasındaki ilişkileri güçlendirerek bölgesel kalkınmayı sağlamak olmuştur.¹² Bu çerçevede, ajansların ilk olarak ele aldıkları konulardan biri bölgesel ekonomik stratejilerin hazırlanması olmuştur. Bu stratejiler tek bir bölgesel vizyon ve kalkınma programı üzerinde anlaşabilmek üzere geliştirilmiştir (Giordano, 2003).

İngiltere’de ajansların kuruldukları dönem ile sonraki dönemlerde kaynak temini açısından farklılıklar söz konusu olmuştur. 1999 ile 2002 yılları arasında genel olarak ajansların bütçeleri “sponsor” kuruluşlarca sağlanmıştır. Buna göre bakanlıklar, genellikle ilgili oldukları hizmet alanındaki ajans faaliyetlerine doğrudan kaynak aktarmıştır. 2002’de yapılan bir düzenleme ile birlikte ajanslar, sponsor bakanlık bütçelerinin tek havuzda (single pot) toplanabildiği ve tek program uygulayabilme esnekliğinin olduğu bir yapıya dönüşmüştür. Bu sistemde kaynaklar artık hizmete özgü olarak verilmemekte, ajanslara genel amaçlı bütçe sağlanmaktadır. Bu dönemde, ajansların hedeflenen yeni çerçeve içerisinde çalışmaları gerekli görülmüş ve ajanslara yeni yetkiler, işlevler ve bütçe tahsis edilmiştir. Kaynak teminindeki dönüşümün yanında ajanslar, İngiltere’nin AB üyeliği nedeniyle AB yapısal fonlarından da geniş ölçüde faydalanmıştır.

İngiltere kalkınma ajansları hem ekonomik hem de operasyonel dağıtım kuruluşları olarak görev yapmışlardır. Hükümetten gelen talepler yıllar içerisinde farklılık arz etmiş olsa da bu iki önemli fonksiyon sabit kalmıştır. Kuruluşlarından ajansların kapatılacağı ilan edilmesine kadar geçen sürede, ajanslar hem birer stratejik ortak hem de alt ulusal kalkınmaya odaklanmış birer departman olarak çalışmışlardır (BIS 2012:12-13).

İş, Yenilik ve Yetenekler Bakanlığına göre kuruluşlarından kapatılmalarına kadar geçen süre zarfında, İngiltere kalkınma ajansları bütçe havuzunun toplam kaynağı 21 milyar Euro olmuştur.¹³ Tablo-4’te görüldüğü üzere 1999’dan 2007’ye kadar olan sürede ajanslar toplam 15 milyar sterlin harcamıştır. “Tek Program”a geçilmesinden sonra 2002-2007 döneminde gerçekleştirdikleri toplam harcamaların; %32’si fiziksel altyapıda olmak üzere yenileme yatırımı, %17’si işletme geliştirme ve rekabetçilik, %8’i insanlarla ilgili etkinlikler ve becerilerin geliştirilmesi konularında yapılmıştır. Aynı dönemde ajansların toplam harcamalarının kamu harcamaları toplamına oranı %0,7 olarak gerçekleşmiştir (BERR,

¹²England’s Regional Development Agencies, <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20100413151441/http://berr.gov.uk/policies/regional-economic-development/englands-regional-development-agencies> erişim tarihi 25 Aralık 2012

¹³Local Growth: Realising Every Place’s Potential <http://www.bis.gov.uk/assets/BISCore/economic-development/docs/L/cm7961-local-growth-white-paper.pdf>. 2010,18, erişim tarihi 1 Temmuz 2013

2012:3). Dokuz ajansın yıllık ortalama bütçeleri 2005-2011 dönemi arasında 2 milyar sterlin olmuştur.

Tablo-4: 1999-2007 arasında İngiltere Kalkınma Ajanslarının Harcama Dağılımları

Ajans	2002-2007 Arasında Harcanan (£ milyon)							Toplam Harcama (1999-2007) (£ milyon)	Toplam Kamu Harcamasına Oranı (2002-2007) (%)
	İşletme Geliştirme ve Rekabet	Fiziki Altyapı Yenileme	İnsani Becerileri Geliştirme	Ortak Yenileme Bütçesi	Diğer	Ulusal Programlar	Toplam		
AWM	305,7	321,1	61,0	218,0	322,7	147,1	1.503,7	1.841,4	0,9
EEDA	86,0	150,2	78,9	64,9	24,9	65,6	521,6	648,0	0,3
EMDA	101,1	221,7	20,6	95,4	118,1	122,2	857,8	1.124,4	0,7
LDA	164,4	992,8	65,7	507,8	169,6	82,7	2.116,6	2.857,8	0,7
NWDA	356,7	640,1	123,4	321,9	27,7	228,2	1.697,7	2.563,2	0,7
ONE	378,2	351,3	147,9	204,9	-	145,6	1.334,4	1.799,0	1,5
SEEDA	90,0	243,8	54,4	128,8	59,8	194,2	873,3	1.129,9	0,4
SWRD	128,7	342,5	116,1	55,2	14,1	73,8	765,9	1.033,6	0,5
YF	272,3	335,7	221,2	331,5	10,5	302,4	1.564,4	2.113,4	1
Toplam	1.883,1	3.599,2	889,2	1.928,4	747,4	1.361,8	11.234,4	15.110,7	0,7

Kaynak: BERR,2009

Kapatılma kararının verildiği dönemde sekiz ajans toplamda 1,6 milyar sterlin harcama taahhüdü ile 9.683 projeyi yürütmekte ve toplam 110 kuruluşta temsil edilmekteydi. İstihdamın en yüksek olduğu 2008-2009 döneminde ajansların toplam personel sayısı ise 3.470 olmuştur (BIS, 2012:12).

5. TÜRKİYE VE İNGİLTERE KALKINMA AJANSLARI ÜZERİNE GENEL DEĞERLENDİRME

İngiltere’de bölgesel politikası yalnızca Avrupa entegrasyonu sürecinin bir sonucu olmayıp, bu alandaki tartışmalar 1930’lardan itibaren başlamıştır. 1990’lı yıllar ile bu alanda çeşitli kurumlar oluşturularak bölgesel gelişme politikası belirginleşmiş, 1994’te bazı Avrupa çevre ve fonlama koşullarını kısmen sağlamak amacıyla daha önce istatistikî amaçlarla oluşturulmuş olan dokuz bölgede *Bölge İdareleri* (Government Office Regions-GOR) kurulmuştur (Pugalis ve Fisher, 2011:502).

İngiliz İşçi Partisi’nin 1997 seçimlerini kazanması ile partinin önemli seçim vaatlerinden biri olan bölgesel kalkınma ajansları kurulma sürecine girmiştir. Ajanslar, bölge ekonomilerinin gelişimini desteklemek amacıyla bölgenin stratejik yönünü ve dağıtım kapasitesini belirlemekle görevlendirilmiştir. Avrupa yapısal fonlarının sevk ve idaresinin sorumluluğu da nihai olarak *Hükümet İdarelerinden* ajanslara devredilmiştir (Pugalis ve Fisher, 2011:502). Yarı kamu kurumu niteliği taşıyarak kurulan İngiltere ajansları, özel sektör işletme mantığıyla faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Ajanslar, sürdürülebilir ekonomik

büyüme, bölgeye yatırım çekmeyi ve rekabetçiliği arttırmayı, istihdamı ve istihdam becerilerini geliştirmeyi bölgesel dengesizlikleri giderecek şekilde teşvik etmek amacıyla kurulmuştur.

Türkiye’de ise ajansların kuruluşundaki temel motivasyon kaynağı Avrupa Birliği süreci olmuştur. AB sürecinin hızlandırıldığı döneme kadar “bölge” olgusu yalnızca coğrafi olarak karşılığını bulmuştur. Ekonomik/istatistikî bölgesel birimlerin işlevsel anlamda ilk kez ajanslar bağlamında yapılandırılmış olması, ajansların faaliyetlerini yürütürken karşılaştıkları problemleri anlayabilmek açısından önemli bir noktadır. Zira bölgesel ölçekte örgütlenmiş kurumlar olan ajansların, bölge “idaresi” olarak ele alınmamış olmaları, hiyerarşik yapı ve yerel-merkez ilişkisi içerisinde nasıl konumlanacağı sorununu da beraberinde getirmiştir. Bunun yanında kuruluş kanunlarının çıkarılması süreci ile beraber ajanslar, ülkenin bazı siyasi aktörlerince dönemin mevcut siyasi konjonktürüne göre ele alınmış ve ülke bütünlüğüne bir tehdit unsuru olarak değerlendirilmiştir.

Türkiye’de kalkınma ajansları hem gelişmiş bölgelerde hem de az gelişmiş/gelişmemiş bölgelerde kurulmuştur. Bunun bir sonucu olarak da İngiltere örneğinde olduğu gibi iyi performans gösteren bölgelerin hâkim konumlarını genişletirken yoksul bölgelerin daha da yoksul hale gelmesi muhtemeldir (Emini, 2011:24). Bazı bölgelerde kurulan ajansların yeterli finansal ve operasyonel kaynak olmadan uygulamaya geçirilmesi, bu durumdaki ajansların istenilen etkinlik düzeyinde faaliyete başlamalarını engellemiştir. Örneğin İstanbul, Ankara, Kocaeli, İzmir, Kayseri, Gaziantep, Mersin gibi görece daha gelişmiş ve kaynaklara erişimin daha kolay olduğu bölgelerdeki ajansların görev ve işlevleri ile diğer bölgelerdeki ajansların rolleri büyük oranda farklılaşmaktadır. Bu durumda, eğer bölgesel gelişmişlik düzeyindeki farklılığın bölgenin kendine özgü koşullarından kaynaklandığı kabul edilirse, bu farklılıkların dengelenmesi sınırlı koşullar içerisinde son derece zordur (Emini ve Görün:2010).

Türkiye ve İngiltere kalkınma ajanslarının temel faaliyet alanları göz önüne alınarak çeşitli kriterlere göre ele alındığında Tablo-5’te yer alan durum ortaya çıkmaktadır. Tablo ajansların tüm faaliyetlerini göstermemekle birlikte temel faaliyet konularını özetleyerek ortaya koymaktadır. Her iki ülke örneğinde de görüldüğü üzere ajansların faaliyet alanları çeşitlilik göstermekte ve hem merkezi hem de yerel hizmetlere yönelik faaliyette bulunabilme kapasitesine sahip olmaları beklenmektedir. Her iki ülkede de faaliyet alanları büyük oranda örtüşen ajanslara önemli roller verilmiştir.

Tablo-5:Türkiye ve İngiltere Kalkınma Ajanslarının Yürüttükleri Faaliyetler¹⁴

	İngiltere	Türkiye
Stratejik Planlama	√	√
Koordinasyon	√	√
Ortaklık Kurma	√	√
GZFT Analizi	√	√
KOBİ Desteği/İşletme Geliştirme	√	√
Girişimcilik Desteği ve Yeni İşletme Danışmanlığı	√	√
İstihdam Programları	√	
Bölgeye Yatırım Çekmek (Bölgeyi Pazarlamak)	√	√
Fiziksel Altyapı Gelişimi*	√	√
Beşeri Altyapı Gelişimi	√	√
Bilgi Toplamak ve Yayımlamak		√
Fon İdaresi	√	
Yönetimsel Kapasite Geliştirme		√
Teknoloji Transferi	√	

*İngiltere ajansları, teknoloji ve iş geliştirme merkezleri ile elektrik-su-yol- atık vb. altyapının yanında alan gelişiminde faal olmuşlardır. Türkiye’de ajanslar destek mekanizmaları aracılığı ile katkı sağlayabilmektedir.

2008 küresel ekonomik krizden en çok etkilenen ülkelerden biri olan İngiltere’ de, koalisyon hükümeti tarafından 2010 yılı Haziran ayında hazırlanan bütçe programında; artan bütçe açığını dengelemek amacıyla borçlanma yerine tasarruf, yatırım ve girişime dayalı yeni bir ekonomik büyüme modelinin benimsenmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu dönüşümün gerçekleştirilmesinde, özel sektör güdümünde, bölgeler ve sektörler arasında dengeli ve sürdürülebilir büyümenin sağlanmasının atılması gereken ilk adımın olduğu vurgulanmıştır.¹⁵ Bu amaçla, yarı kamu kurumu niteliği taşıyan ve büyük oranda kamu tarafından finanse edilen kalkınma ajanslarının, gereksiz harcamalardan dolayı bütçe giderlerini artırdıkları savunulmuş; bunların yerine yeni ekonomik modele uygun, özel sektör öncülüğünde yerel girişim ortaklıklarının kurulması kararlaştırılmıştır. Ajanslar kapatıldıktan sonra bölgesel gelişimde daha etkin kurumlar olarak lanse edilen ve yerel ekonomik kalkınmayı sağlayabilmek amacıyla *Yerel Girişim Ortaklıkları* (Local Enterprise Partnership-LEPs) ismiyle yeni yapılar oluşturulmuştur.

Ajansların kapatılma gerekçeleri şu şekilde sunulmuştur:

- Ajansların tanınırlığının ve bilinirliğinin olmaması veya yalnızca fon dağıtan kuruluşlar olarak algılanmaları,

¹⁴ Çakmak (2006:138) temel alınarak oluşturulmuştur.

¹⁵ Budget, 2010, Executive Summary, HM Treasury

http://www.direct.gov.uk/prod_consum_dg/groups/dg_digitalassets/@dg/@en/documents/digitalasset/dg_18858_1.pdf, erişim tarihi 10 Temmuz 2013

- Diğer kamu teşvikleri/destekleri ile benzer destek sunmaları/desteklerinin çakışması,
- Birbirleri ile ortak ihtiyacı paylaşmayan illerin tek bir bölgede toplanmış olması ve tek bir strateji doğrultusunda kalkınma araçlarının uygulanması,
- Ajansların diğer kurumlar ile olan ilişkilerinin net olmayışı (HC, 2013).

Bu gerekçelerin yanında çeşitli kesimlerce ajansların finansal kaynakları ilgili hoşnutsuzluklar ve ajansların başarılarına dair bazı olumsuz düşünceler dile getirilmiştir. Örneğin; İngiliz Vergi Mükellefleri Birliğince (Tax Payer's Alliance) hazırlanan bir raporda, kalkınma ajanslarının pahalı bir *başarısızlık* olduğu vurgulanmış ve bu iddia bazı verilerle şöyle ifade edilmiştir:

“1992-1999 arasında istihdamdaki artış 0,3 puan artış gösterirken, 1999’dan sonra ortalama 0,1 puanlık artış yaşanmıştır. 1999’dan sonra Londra ve Güney Doğu İngiltere hariç olmak üzere iş kurlular ciddi şekilde artmamıştır. Yine Londra ve Güney Doğu hariç, bölgelerin ekonomik çıktıya olan görece katkısı 1992’de %64 iken 2006’da bu oran %52’ye düşmüştür. Bölgesel ekonomik çıktılardaki kişi başına artış 1992-1999 arasında %40,6 iken, 1999-2006 arasında bu oran %36,5 olarak gerçekleşmiştir. Ajanslar sadece Whitehall’a (İngiliz Hükümeti) karşı sorumludur, yerel veya bölgesel otoritelere karşı bir sorumlulukları yoktur. Ajansların birçoğunun sorumlulukları başka kamu kurumlarınca da paylaşılmaktadır. Bu da ciddi bir israfa neden olmaktadır.”¹⁶

Diğer taraftan, başta iş dünyası temsilcileri olmak üzere ajansların kapatılma kararının yanlış olduğunu, ajansların bir fırsat olduğunu ve böyle bir fırsatın kaçırılmaması gerektiğini düşünen önemli bir kesim mevcuttur. Örneğin; North West Development Agency kurul üyelerinden biri olan Joe Dwek’in sözleri ile durum şu şekilde özetlenmiştir:

“2009 yılında hazırlanan PwC raporunda ajansların harcadığı her £1 için £4.50 ekonomik fayda yarattıkları belirtilmektedir. Kentler yatırım için rekabet ederken, küçük şehirler ve kırsal alanlar geride kalacaktır. Ajanslarla ilgili problem, Muhafazakârların iktidarı altında İşçi Partisi kuruluşları olmalarıdır. Bir gün yeniden keşfedileceklerdir.”¹⁷

İngiltere’de ajansların 2002-2007 arası dönemde performans ölçümlerini yapmak üzere dönemin ajanslarla ilgili bakanlığı olan İş, Girişim ve Düzenleyici Reform Bakanlığı (Department for Business, Enterprise and Regulatory Reform-BERR) tarafından görevlendirilen PricewaterhouseCoopers şirketinin hazırladığı raporda, ajansların görevlerine ilişkin konulan hedefler ile bu görevlerde gerçekleştirdikleri performans verileri Tablo-6’daki gibi sunulmuştur. Tabloda görüldüğü üzere ajanslar konulan hedeflerin üzerinde bir performans sergilemiştir. Bu veriler dikkate alındığında, ajansların başarısız olmaları nedeniyle kapatıldıkları şeklindeki argümanların çok geçerli olmadığı ortaya çıkmaktadır.

¹⁶ Tax Payer’s Alliance’in bu konudaki ayrıntılı raporu için bkz:

http://tpa.typepad.com/home/files/structure_of_government_3_the_case_for_abolishing_rdas_e.pdf erişilme tarihi 25 Haziran 2013

¹⁷ Financial Times “Regions fear loss of Development Agencies” <http://www.ft.com/cms/s/0/ab608fca-79ba-11e1-9900-00144feab49a.html#axzz2bE7fcyfW> erişim tarihi 15 Temmuz 2013

Tablo-6: İngiltere’de 2002-2007 Arasında Kalkınma Ajanslarının Bazı Faaliyet Sonuçları

	Oluşturulan - Taahhüt Edilen İstihdam	Kurulan Yeni İşletme Sayısı	İyileştirilen Kahverengi Alanlar (hektar)	Beceri Geliştirme Eğitimlerinden Faydalanan Kişi Sayısı	Özel Sektör Kaldırıcı (2003-2007) (£ milyon)
Toplam	502.174	56.785	5.657	1.270.406	5.711
İlgili Bakanlık Hedefi	381.041	39.852	4.781	757.584	3.970
Gerçekleştirilen Hedef / Hedef Sayısı	42/45	42/45	43/45	44/45	34/36

Kaynak: BERR,2009

Türkiye’de ise ajansların mevcut durumu İngiltere’den farklılık göstermektedir. Tek parti iktidarının olduğu bir dönemde kurulmalarından sonra başka bir iktidar ile tecrübesi bulunmayan ajanslar, bu yönüyle İngiltere ajanslarından önemli bir farklılık taşısa da herhangi bir iktidar değişiminde nasıl algılanacakları tamamen belirsizdir. Ancak yeni kurumlar olmaları nedeniyle henüz uygulamaları üzerinde yoğun tartışmalar olmamakla birlikte, ajanslara ilişkin potansiyel sorun alanı niteliğinde birçok alan bulunmaktadır. Aşağıda birkaçına değinilen bu potansiyel sorun alanlarında ajansların karşılaşılabileceği olumsuzluklar, ajansların gelecekları üzerinde önemli tartışmaları beraberinde getirebilir.

Merkezi yönetim kurumları tarafından ajans bölgelerini kapsayan kalkınma planları ile benzeri üst ölçekli planların/projelerin, ajanslar tarafından hazırlanan planlar/programlardan farklılıklar içermesi bölgesel kaynakların yanlış kullanımına neden olabilmekte ve bölgesel kalkınma hedeflenirken, bölgesel gerileme yaşanabilmektedir (Özmen, 2008:337). Ajanslar ile bölgeye yönelik olarak kurulmuş diğer kurumlar arasındaki görev ve yetki sorunları ortaya çıkabilmektedir. Bu kurumların amaçları ortak olsa bile kurumlar arası güç çatışmaları yaşanabilmektedir. Diğer taraftan ajans karar organı olan yönetim kurulu üyelerinin, ajansların verdiği desteklerde temsil ettikleri illerin projelerinin olması durumunda, tartışmalar yaşaması kuvvetle muhtemeldir. Bu nedenle birden çok ilde faaliyet gösteren ajansların yönetim kurulu üyelerinin -üyelerin henüz bölge kavramını özümseyememelerinden dolayı ajans kaynaklarından- kendi illerinin en fazla payı alması için çaba göstermeleri önemli bir potansiyel sorun alanıdır.

Ajans desteklerinden azami payı almak üzere, ajans yönetim kurulu üyelerinin talimatları nedeniyle, özellikle ildeki kamu kurumları çalışanlarının teklif çağrısı dönemlerinde amirlerince proje sunmaya teşvik edilmeleri sıkça karşılaşılan ve genel olarak olumlu bir durumdur. Ancak bu şekilde sunulan ve bir ihtiyacın giderilmesi veya bir problemin çözümü amacıyla gütmeyen ve talimatla hazırlanmış projelerin nitelik bakımından destek almaya uygun olmayıp, yalnızca proje sunmuş olmak saikiyle yapılması, hem ajanslar

için gereksiz iş yüküne neden olmakta hem de ajansların var olma amacının anlaşılmadığını göstermektedir. Ayrıca nitelikten yoksun projelerin destek almayacak olması, projeyi sunan kurumların ajansa karşı önyargı oluşturmalarına neden olmakta, daha sonra aynı kurumlarca ihtiyaç duyulabilecek projelerin hazırlanmasını önleyerek olası projelerin desteklenmesine engel olabilmektedir.

Türkiye’de ajanslarla ilgili önemli hususlardan bir diğeri; ajansların bütçe gerçekleştirmeleri sağlayabilmeleri halinde, özellikle AB fonlarının ileriki dönemlerde ajanslar aracılığıyla dağıtılacak olması nedeniyle muhtemel rekabet durumunda, geri kalmış bölgeler daha zor durumda kalmalarıdır. Bölgeler arası dengesizliğin oluşmasına neden olan benzeri uygulamaların bu alanda da sürdürülmesi ve özellikle gelişmiş bölgelerdeki ajansların, var olan ekonomik potansiyellerinin üstüne, daha fazla fon temin ederek bunları kullandırmaları; buna karşın ekonomik potansiyeli az olan bölgelerdeki ajansların ise daha az fon temini ve bu fonları kullandıramamaları durumunda, ajanslar, kuruluş amaçlarının tam tersi istikametinde faaliyet gösterecek, bölgeler arası eşitsizliği/dengesizliği daha derinleştirici bir rol oynayacaktır.

Ajanslar, her ne kadar birer yerel yönetim birimi olarak konumlandırılmamış olsalar da bütçelerinin çok büyük bir bölümü kamu kaynağı olduğu göz önüne alındığında, bölgelerinde sundukları hizmetler konusunda bölge halkına karşı sorumluluk taşımaktadırlar.¹⁸ Ancak ajansların kurumsal yapılanması bağlamında düşünüldüğünde; İngiltere’de sorun olarak ortaya çıktığı üzere, ajansların diğer kamu kurum ve kuruluşları ile ilişkilerinin düzenlenmesi ve özellikle kamu idari sistemi içerisinde tam olarak hangi konumda olduklarının belirlenmesi gerekliliği de karşımıza çıkmaktadır.

6. SONUÇ

İngiltere ve Türkiye’nin, merkezîyetçi siyasi gelenekleri ağır biçimde hissedilen iki ülke olması, kalkınma ajansları tecrübelerinin bu niteliğin göz önüne alınarak değerlendirilmesini önemli kılarken, İngiltere’de ajansların kapatılma kararı da Türkiye için, özellikle yerelleşmenin öneminin arttığı son zamanlarda, önemle takip edilmesi gereken bir gelişmedir.

¹⁸ Ajansların 2011 yılı toplam gelir gerçekleştirmeleri içinde; önceki yıldan nakit olarak devreden gelirler hariç tutulduğunda, genel bütçe gelirleri yüzde 27,9; il özel idareleri yüzde 7,9; belediyeler yüzde 47,3; sanayi ve ticaret odaları yüzde 1,3 ve diğer gelirler yüzde 15,5 paya sahip olmuştur.

Kalkınma Bakanlığı, 2011 yılı Kalkınma Ajansları Genel Faaliyet Raporu

<http://www.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/14745/KalkinmaAjanslari2011YiliGenelFaaliyetRaporu.pdf>

Türkiye’de kalkınma ajansı deneyimi yaklaşık yedi yıllık bir geçmişe sahip olmakla birlikte ajansların tüm bölgelerde faaliyete geçmelerinin üzerinden yalnızca üç yıl geçmiştir. Bu süre ise bir kurumsal yapı için henüz yeni sayılabilecek bir süreci işaret etmektedir. Kalkınma ajanslarının başarısında birçok faktörün etkisi vardır. Bu faktörler; ajansların içinde buldukları ülkenin kamu yönetimi sistemi, ekonomik koşulları ile ulusal ve uluslar arası politikalar gibi dışsal ve ajansların yönetim organlarının yapısı, icra organlarının sistem ile uyumu, personelin niteliği ve liyakati ile ajansın kurulu bulunduğu bölge ile olan ilişkisi gibi içsel etkenler olarak sıralanabilir.

İngiltere’de ajanslar bölgesel ekonomik stratejileri oluşturmuştur. Türkiye deneyiminde ise hazırladıkları bölge planlarında ajansların neredeyse tamamının benzer stratejik amaçları belirlediği ve bölgelerinin özgün koşullarının belirleyici ölçüde dikkate alınmadan strateji belirleme yoluna gittikleri gözlenmektedir. Oysaki ajanslar oluşturulurken özgün bölge koşullarına göre planlama yapmaları ve bu planlara uygun politika araçları kullanmaları amaçlanmıştır. Bu nedenle ajansların, her bölge için benzer politika araçları kullanmak yerine bölgeye ve hedef kitleye özel olarak tasarlanmış ve bölge için anlamlı olabilecek farklı araçlar kullanmaları da başarılarında önemli rolü olan bir diğer husustur. Bunun yanı sıra, siyasi iradenin kendi siyasi programı çerçevesinde uygulamak istediği projelerin, pratikte kalkınma planı ve ajansların hazırladığı bölge planlarının üzerinde konumlanması, ajansların bölge planı etkinliğini önemli ölçüde zayıflatmaktadır.

Türkiye’de büyük beklentiler oluşturarak uygulamaya geçirilen kalkınma ajanslarının, oldukça mütevazı bütçeler ve belirsiz yetkilerle bölgeler arası ve bölge içi eşitsizlikleri giderecek roller oynamaları mevcut durumda mümkün gözükmemektedir. Bu nedenle ajansların gelir olanaklarının ajanslar arası denge gözetilerek iyileştirilmesi kadar, sundukları destekler ve bu desteklerin ürettiği katma değer, istihdam, sosyal fayda gibi performans ölçümü ile etki analizlerinin yapılacağı bir mekanizmanın oluşturulması ve hesap verebilir olmalarının sağlanması gerekmektedir. Aksi takdirde ajansların, İngiltere’deki gibi bütçe üzerinde yük oluşturan kurumlar olarak değerlendirilmesi muhtemeldir.

Sonuç olarak, Türkiye için kalkınma ajanslarının geleceğinin İngiltere örneğine benzeyip benzemeyeceği yaşanarak deneyimlenecektir. Ancak yapılan eleştiriler, politikacı, bürokrat ve iş dünyasının talepleri ile dile getirdikleri problemler her iki ülke örneğinde de bu derece benzeşmekteyken; Türkiye’nin, kalkınma ajansları konusundaki vizyonunu yeniden gözden geçirmesi ve bu kurumları ülkenin gelecek vizyonunun neresinde görmek istediğini veya bunları nasıl araçsallaştıracağını belirlemesi gerekmektedir. Başta İngiltere olmak üzere,

diğer gelişmiş ülkelerdeki ajans deneyimleri yakından takip edilip buralardaki olumlu/olumsuz süreçler/sonuçlar değerlendirilerek, ulusal ölçekte ajans faaliyet ve desteklerinin etki analizleri yapılmalıdır. Ayrıca iyileştirilmesi gereken alanlar belirlenip bu alanlara ilişkin gerekli tedbirler alınmalıdır.

KAYNAKÇA

- Abuşoğlu, Ö. ve İnan Ö. (1989), *Kalkınmada Öncelikli Yörelere ve Bölgesel Gelişme için Bir Model*, TOBB, Ankara
- Aksoy, M. (2002), “ GAP Bilgi Notu” Ekonomistler Platformu, Kasım 2002
- BERR, Department for Business, Enterprise and Regulatory Reform, Impact of RDA Spending, National Report–Volume.1 – Main Report, <http://www.berr.gov.uk/files/file50735.pdf>, 10 Temmuz 2013
- BIS, Department for Business, Innovation & Skills, (2012), Closing the RDAs (Regional Development Agencies): lessons from the RDA transition and closure programme, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/34749/12-986-closing-rdas-lessons-from-transition-and-closure-programme.pdf erişim tarihi 15 Haziran 2013
- , Local Growth: Realising Every Place’s Potential, (2010), <http://www.bis.gov.uk/assets/BISCore/economic-development/docs/L/cm7961-local-growth-white-paper.pdf> erişim tarihi 1 Temmuz 2013
- , England’s Regional Development Agencies, <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20100413151441/http://berr.gov.uk/policies/regional-economic-development/englands-regional-development-agencies> erişim tarihi 25 Aralık 2012
- Budget, 2010, Executive Summary, HM Treasury, http://www.direct.gov.uk/prod_consum_dg/groups/dg_digitalassets/@dg/@en/documents/digitalasset/dg_188581.pdf erişim tarihi 10 Temmuz 2013
- Çakmak, E. (2006), *Yerel Ekonomi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları*, İmaj Yayınevi, 1. Baskı, Ankara
- Dinler, Z. (2005), *Bölgesel İktisat*, Ekin Kitabevi, 7. Baskı, 404-409
- DPT, Devlet Planlama Teşkilatı, (2000a), *Kalkınmada Öncelikli Yörelere ve Politikalar, Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara.
- , (2000b), 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005), <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/viii/plan8.pdf>
- , (2006), 9. Kalkınma Planı (2007-2013), <http://www.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/13744/plan9.pdf>
- Emini, F. T. (2011), Using the Model in England for Analyzing the Likely Future of Turkey’s Regional Development Agencies, *British Journal of Humanities and Social Sciences*, 18 December 2011, Vol. 3 (1)
- Emini, F. T. ve Görün M. (2010), Regional Development Agencies as Local Actors of Development Policies and the Case of Turkey, *European Journal of Social Sciences*, 18(1), pp. 120-129

- Giordano, B. (2003), “İngiltere’de Bölgesel Deneyim”, Bölgesel Yönetişim Konferansı, Ekim 2003.
- Göymen, K. (2005), “Türkiye’de Bölgesel Politikaların Evrimi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları”, *Yerel Kalkınma İçin Ortaklıklar*, İstanbul Politikalar Merkezi Yayını.
- Gürel, P. A. (2011), “Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Kalkınma Ajanslarının Bölgesel Kalkınmaya Etkileri ve Geleceğe İlişkin Öngörüler”, *1. Uluslararası Bölgesel Kalkınma Konferansı Bildiriler Kitabı*, Malatya
- HC, House of Common, (2013), The Abolition of Regional Government, House of Commons Library Standard Note by Mark Sandford, 2013, <http://www.parliament.uk/briefing-papers/SN05842.pdf> erişim tarihi 15 Temmuz 2013
- Ildırar, M. (2004), *Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri*, Nobel Yayıncılık, Ankara
- İzmir Kalkınma Ajansı, 2013, <http://www.izka.org.tr/kurumsal/organizasyon-yapisi/> erişim tarihi 25 Ağustos 2013
- Jessop, B. (2005), *Hegemonya, Post-Fordizm ve Küreselleşme Ekseninde Kapitalist Devlet, İletişim Yayınevi*
- Kalkınma Bakanlığı, “2013 Yılı Programı”, 2012, Ankara
- , (2013), 10. Kalkınma Planı (2014-2018), http://www.kalkinma.gov.tr/DocObjects/view/15089/Onuncu_Kalk%C4%B1nma_Plan%C4%B1.pdf
- , (2012), Kalkınma Ajansları 2011 yılı Genel Faaliyet Raporu <http://www.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/14745/KalkinmaAjanslari2011YiliGenelFaaliyetRaporu.pdf>
- Karasu, K. (2005), “İngiltere’de Bölge Kalkınma Ajansları”, *Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir*, derleyen Menaf Turan, Paragraf Yayınevi, 197-238
- Kayasü, S. M. Pınarcıoğlu, S. S. Yaşar ve Sencer Dere, (2003), “Yerel/Bölgesel Ekonomik Kalkınma ve Rekabet Gücünün Arttırılması: Bölgesel Kalkınma Ajansları”, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 2003-08
- Övgün, B. (2011), Türk Kamu Yönetiminde Yeni bir Örgütlenme: Kalkınma Bakanlığı, *SBF Dergisi*, Cilt 66, No. 3, 2011, s. 263-281
- Özmen, F. (2008), “AB Sürecinde Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Karşılaşabilecekleri Temel Sorun Alanları”, *Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Isparta, C.13, S.3 s.327-340
- Pugalis, L. & Fisher, B. (2011) English regions disbanded: European funding and economic regeneration implications, *Local Economy*, 26 (6/7), 500-516
- Reeves, T. (2006), “AB Ve Türkiye’de Bölgesel Kalkınma”, *TEPAV Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu Kitabı*, http://www.tepav.org.tr/upload/files/1321362529-2.Bolgesel_Kalkinma_ve_Yonetisim_Sempozyumu_Bildiri_Kitabi.pdf erişim tarihi 13 Aralık 2012
- TBMM 29/05/2012 tarihli 7/781 sayılı soru önergesine cevap metni.
http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_soru_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=107404 erişim tarihi 10 Mart 2013

TPA, The Taxpayer Alliances, (..), The Case for Abolishing Regional Development Agencies, http://tpa.typepad.com/home/files/structure_of_government_3_the_case_for_abolishing_rdas_e.pdf erişim tarihi 25 Haziran 2013

Ünsal, F. (2002), “Avrupa Birliği’ne Katılma Sürecinde Bölgeselleşme ve Bölge Planlamada Yenilikçi Araçlar”, 10. Ulusal Bölge Bilimi/Bölge Planlama Kongresi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İstanbul, 17-18 Ekim

Financial Times, “Regions fear loss of Development Agencies”, <http://www.ft.com/cms/s/0/ab608fca-79ba-11e1-9900-00144feab49a.html#axzz2bE7fcyfW> erişim tarihi 15 Temmuz 2013

08/02/2006 tarihli ve 26074 Sayılı Resmi Gazete, *Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu Ve Görevleri Hakkında Kanun*,

08/06/2011 tarihli ve 27958 Sayılı Resmi Gazete (Mükerrer), *Kalkınma Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında 641 sayılı Kanun Hükmünde Kararname*,